

# **DAVLAT BOSHQARUVIDA ALGORITMIK QARORLAR TA'SIRIDA FUQAROLARNING HUQUQLARINI TA'MINLASHNING HUQUQIY KAFOLATLARI**

**Shohruh Ochilov**

Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va sportni ommalashtirish  
boshqarmasi xodimi

**Annotatsiya.** Maqolada davlat boshqaruvida sun'iy intellekt va texnologiyalarga asoslangan qaror qabul qilishda algoritmlarining o'rni, afzalliklari hamda ularni qo'llash bilan bog'liq huquqiy va axloqiy muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida algoritmik qarorlarning shaffofligi va tushuntirilishi, ma'muriy tartib-taomillarda adolat va hisobdorlikni ta'minlash, algoritmik tarafkashlik va kamsitishning oldini olish, shuningdek, insonning avtomatlashtirilgan tizimlar xulosalariga ortiqcha ishonishi bilan bog'liq muammolar o'rganiladi. Mazkur masalalar xalqaro tajriba misolida yoritilib, davlat boshqaruvida algoritmlardan foydalanish jarayonida qonuniylik, inson huquqlarini himoya qilish va davlat organlarining mas'uliyatini ta'minlashga qaratilgan huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

**Keywords:** algoritmik qaror qabul qilish, sun'iy intellekt, davlat boshqaruvi, shaffoflik, tushuntirish mumkinligi, algoritmik tarafkashlik, inson nazorati, konstitutsiyaviy huquqlar.

**Kirish.** Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi davlat boshqaruvi tizimida qarorlar qabul qilish usullari va mexanizmlarining o'zgarishiga olib kelmoqda. Xususan, sun'iy intellekt, mashinaviy o'rganish va katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilishga asoslangan algoritmik tizimlar davlat organlari faoliyatida tobora muhim o'rin egallamoqda. Mazkur texnologiyalar ijtimoiy yordam oluvchilarni aniqlash, soliq xavflarini baholash, davlat xizmatlarini ko'rsatish, huquqbuzarliklar xavfini prognozlash va davlat resurslarini taqsimlash kabi jarayonlarda qo'llanilishi mumkin. Ularning asosiy afzalligi katta hajmdagi axborotni tezkor qayta ishlash, inson omili bilan bog'liq ayrim xatolarni kamaytirish va boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatidir. Shu bilan birga, algoritmiklardan foydalanish davlat qarorlarining qonuniyligi, shaffofligi, adolatligi va ular uchun javobgarlik masalalarini ham dolzarb etib qo'yimoqda.

Mazkur masalaning dolzarbligi, eng avvalo, algoritmik tizimlar faoliyatining fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlariga bevosita ta'sir ko'rsatishi bilan belgilanadi. Masalan, algoritmik baholash natijasida fuqaroning ijtimoiy yordam olish imkoniyati cheklanishi, tadbirkor yuqori soliq xavfi mavjud subyekt sifatida tasniflanishi yoki muayyan shaxs davlat organining qo'shimcha nazoratiga tushishi mumkin. Bunday vaziyatlarda qaror qaysi ma'lumotlar va mezonlar asosida qabul qilingani, fuqaro uning mazmunini tushunish va e'tiroz bildirish imkoniyatiga egaligi, shuningdek, xato yoki noqonuniy qaror uchun kim javob berishi kabi savollar alohida huquqiy ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, algoritmning ishlash mexanizmi murakkab yoki yopiq bo'lgan sharoitda qarorning asoslarini aniqlash va uni samarali tartibda shikoyat qilish qiyinlashishi mumkin.

Xalqaro amaliyotda algoritmik va avtomatlashtirilgan qarorlar bilan bog'liq muammolar allaqachon real huquqiy nizolar hamda davlat siyosatidagi jiddiy o'zgarishlarga sabab bo'lgan. Jumladan, 2020-yil 5-fevralda Niderlandiyaning Gaaga okrug sudi davlat tomonidan ijtimoiy nafaqalar, soliq va boshqa sohalardagi firibgarlik shaxsiy hayot daxlsizligini kafolatlovchi 8-moddasiga nomuvofiq deb xavfini aniqlash uchun foydalanilgan SyRI (System Risk Indication) tizimiga oid qonunchilikni inson huquqlari bo'yicha Yevropa konvensiyasining topdi.[1] Sud, xususan, tizimdan foydalanish bilan bog'liq shaffoflik va shaxsiy hayotga aralashuvning yetarli darajada kafolatlanmagani yuzasidan huquqiy muammolarni qayd etdi. Ushbu ish davlatning firibgarlik va huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan qonuniy maqsadlari ham shaxsiy hayot daxlsizligi va inson huquqlarini himoya qilish talablarini chetlab o'tishga asos bo'la olmasligini ko'rsatdi. Shunga

o'xshash muammolar 2020-yilda Buyuk Britaniyada ham kuzatildi. COVID-19 pandemiyasi sababli yakuniy imtihonlar bekor qilingach, maktab bitiruvchilarining A-level va boshqa malaka imtihonlari natijalarini belgilashda statistik standartlashtirish modeli qo'llanildi. Biroq hisoblangan baholar jamoatchilik ishonchini qozona olmadi va ayrim o'quvchilar o'qituvchilari bergan baholardan ancha past natijalarga duch keldi. Buyuk Britaniyaning "Ofqual" tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, A-level fanlari bo'yicha hisoblangan baholarning 10 foizi o'quvchilarga keyinchalik berilgan yakuniy baholardan kamida uch pog'ona past bo'lgan. Jamoatchilik noroziligi ortidan baholarni qayta belgilashga to'g'ri keldi. Ushbu holat statistik model yoki algoritmning texnik jihatdan izchil ishlashi uning natijalari har bir shaxs uchun adolatli va maqbul bo'lishini o'z-o'zidan kafolatlamasligini namoyon etdi.[2]

Keltirilgan misollar algoritmik qarorlar qabul qilish bilan bog'liq muammolarni faqat texnologik xatolar doirasida baholab bo'lmashligini ko'rsatadi. Ular, avvalo, davlat hokimiyatini amalga oshirishning huquqiy chegaralari, ma'muriy qarorlarning asoslantirilishi, fuqarolarning o'z huquqlarini himoya qilish imkoniyatlari va davlat organlarining hisobdorligi bilan bog'liq. Algoritm ma'lumotlarni tahlil qilishda ayrim ijtimoiy guruhlariga nisbatan noxolis natijalar chiqarishi, avvalgi ma'lumotlarda mavjud bo'lgan tengsizliklarni takrorlashi yoki murakkab hisob-kitoblar sababli qarorning asoslarini tushuntirishni qiyinlashtirishi mumkin. Bundan tashqari, mansabdor shaxsning algoritm tavsiyasini mustaqil tekshirmasdan qabul qilishi inson nazoratining mazmunan zaiflashishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. Natijada, qaror qabul qilish jarayonida texnologik samaradorlik bilan bir qatorda qonuniylik, tenglik, mutanosiblik va inson huquqlarini himoya qilish talablari ham ta'minlanishi lozim.

Ushbu muammolarning xalqaro miqyosda e'tirof etilayotgani sun'iy intellektdan foydalanishni huquqiy tartibga solish tendensiyalarida ham namoyon bo'lmoqda. Xususan, Yevropa Ittifoqining Sun'iy intellekt to'g'risidagi reglamentida ayrim yuqori xavfli tizimlar, jumladan, ta'lim, bandlik, muhim xizmatlardan foydalanish va davlat boshqaruvining ayrim yo'nalishlarida qo'llaniladigan tizimlar uchun maxsus talablar belgilangan. Bunday yondashuv algoritmik texnologiyalarni tartibga solishda ularning imkoniyatlarigina emas, balki inson huquqlari va jamiyat uchun yuzaga keltirishi mumkin bo'lgan xavflar ham hisobga olinishi zarurligini anglatadi. Shu nuqtayi nazardan, davlat boshqaruvida qaror qabul qilish algoritmilarining huquqiy va axloqiy jihatlarini

o'rganish nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi algoritmik qarorlar qabul qilish jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolarni aniqlash, ularning fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlariga ta'sirini xalqaro tajriba asosida tahlil qilish hamda davlat organlarida algoritmlardan foydalanishning shaffofligi, adolatliligi va hisobdorligini ta'minlashga qaratilgan huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsad doirasida algoritmlarning shaffofligi, adolatli ma'muriy tartib-taomillar, algoritmik tarafkashlik va kamsitish xavfi, shuningdek, inson nazorati hamda mansabdor shaxslarning javobgarligi masalalari izchil ko'rib chiqiladi.

### **Davlat boshqaruvida qaror qabul qilish algoritmlarining mohiyati va ularning huquqiy ahamiyati.**

Davlat boshqaruvida qaror qabul qilish algoritmlari — bu muayyan ma'lumotlar, belgilangan mezonlar va hisoblash qoidalari asosida davlat organlariga qaror tayyorlash, muqobil variantlarni baholash yoki qaror natijasini aniqlashda yordam beradigan tizimlardir. Bunday tizimlar oddiy, oldindan belgilangan qoidalarga asoslangan dasturlardan tortib, katta hajmdagi ma'lumotlardan qonuniyatlarni o'rganuvchi mashinaviy o'rganish modellarigacha bo'lgan turli shakllarda namoyon bo'ladi. Shu sababli barcha algoritmlarni sun'iy intellekt bilan tenglashtirish to'g'ri emas. Biroq ular davlat qarorlarini tayyorlash yoki qabul qilishga ta'sir ko'rsatgan taqdirda, ularning ishlash tamoyillari huquqiy nuqtayi nazardan baholanishi lozim.[3]

Algoritmlarning davlat boshqaruvida qo'llanilishi, avvalo, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish, ma'lumotlarni tizimlashtirish va mavjud resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Masalan, soliq organlari algoritmik tahlil yordamida tekshiruv talab qilishi mumkin bo'lgan xavfli holatlarni aniqlashi, ijtimoiy himoya organlari esa yordamga muhtoj shaxslarni belgilashda katta hajmdagi ma'lumotlardan foydalanishi mumkin. Bunday yondashuv davlat organlariga barcha holatlarni bir xil usulda qo'lda tekshirish o'rniga, e'tiborni muhim yoki xavfi yuqori deb baholangan vaziyatlarga qaratish imkonini beradi.[4]

Shu bilan birga, algoritmik baholash natijasi bilan yakuniy ma'muriy qaror o'rtasidagi farqni aniq belgilash zarur. Algoritm muayyan shaxsni yuqori xavfli deb baholashi uning qonunbuzarlik sodir etganini anglatmaydi. Xuddi shuningdek, avtomatlashtirilgan tizimning ijtimoiy yordam olish uchun arizani xavfli yoki talabga nomuvofiq deb belgilashi ushbu yordamni rad etish uchun o'z-o'zidan

yetarli huquqiy asos bo'la olmaydi. Bunday xulosalar qonunchilikda belgilangan mezonlar, ishonchli dalillar va vakolatli davlat organining qonuniy tartibda amalga oshiriladigan bahosi bilan tekshirilishi kerak.[5]

Mazkur holat davlat boshqaruvida algoritmlardan foydalanishning asosiy huquqiy muammosini yuzaga keltiradi: texnologik samaradorlikni oshirish bilan bir qatorda davlat hokimiyatining qonun bilan cheklanganligini qanday ta'minlash mumkin? Algoritm davlat organining vakolatlarini o'zboshimchalik bilan kengaytirmasligi, qonunchilikda nazarda tutilmagan mezonlarni joriy qilmasligi va fuqarolarning huquqlarini cheklash uchun mustaqil huquqiy asosga aylanmasligi lozim. Shu ma'noda, algoritmik tizimlar davlat organlari faoliyatini takomillashtiruvchi vosita bo'lishi mumkin, biroq qonuniylik, tenglik, mutanosiblik va hisobdorlik kabi huquqiy prinsiplarning o'rnini bosa olmaydi.

#### **Algoritmlarning shaffof emasligi va qarorlarni tushuntirish muammosi.**

Algoritmik qarorlar qabul qilishdagi eng muhim muammolardan biri — tizim chiqargan natijaning qanday shakllanganini tushuntirish qiyinligidir. Ayrim mashinaviy o'rganish modellarida yuzlab yoki minglab o'zgaruvchilar o'zaro ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday vaziyatda tizimning umumiy ishlash tamoyili ma'lum bo'lsa-da, aynan bir fuqaro nima sababdan yuqori xavfli deb baholangani yoki uning arizasi nima uchun rad etilgani oddiy foydalanuvchi uchun tushunarsiz qolishi ehtimoli mavjud. Ilmiy adabiyotlarda bu holat ko'pincha «qora quti» muammosi deb yuritiladi.[6]

Mazkur muammo faqat texnik murakkablik bilan cheklanmaydi. Davlat organining qarori fuqaroning mulkiy manfaatlariga, ijtimoiy ta'minot olishiga, tadbirkorlik faoliyatiga yoki boshqa huquqlariga ta'sir ko'rsatganida, qarorning asoslarini bilish uning qonuniyligini tekshirish va zarur bo'lsa, unga nisbatan shikoyat qilish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Agar fuqaro o'ziga nisbatan qanday ma'lumotlar ishlatilganini, qaysi mezonlar qo'llanganini va xulosa qanday shakllanganini bilmasa, qarorning xatoligini ko'rsatish hamda o'z huquqlarini samarali himoya qilish imkoniyati cheklanishi mumkin.

Biroq algoritmik shaffoflik barcha texnik tafsilotlarni cheklovsiz oshkor etish degani ham emas. Davlat organlari axborot xavfsizligi, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish va qonuniy ravishda muhofaza qilinadigan boshqa manfaatlarni ham hisobga olishi zarur. Shu sababli huquqiy jihatdan maqbul yondashuv — fuqaroga nisbatan qabul qilingan qarorning muhim sabablarini, foydalanilgan ma'lumotlarning asosiy toifalarini va shikoyat qilish tartibini

tushunarli shaklda bayon etish, shu bilan birga mustaqil nazorat organlari va sudlar uchun tizimni chuqurroq tekshirish imkoniyatini yaratishdir.

Demak, davlat boshqaruvida algoritmlarning shaffofligini ta'minlash kamida uchta yo'nalishni qamrab olishi lozim: algoritmik tizimdan foydalanilayotganini bildirish; shaxsga taalluqli qarorning asosiy sabablarini tushuntirish; tizimni vakolatli va mustaqil organlar tomonidan tekshirish imkoniyatini yaratish. Bunday yondashuv texnologik yechimlarning murakkabligi bilan fuqarolarning huquqiy himoyaga bo'lgan ehtiyoji o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

### **Adolatli ma'muriy tartib-taomil va davlat organlarining hisobdorligi.**

Algoritmik qarorlar bilan bog'liq ikkinchi muhim muammo — adolatli ma'muriy tartib-taomilni ta'minlash va qaror uchun javobgarlikni belgilashdir. An'anaviy davlat boshqaruvida qaror qabul qiluvchi mansabdor shaxs aniqlanishi, qarorning huquqiy va faktik asoslari tekshirilishi hamda uning ustidan shikoyat qilish tartibi belgilanishi mumkin.[7] Algoritmik tizimlar ishtirok etganida esa qaror uchun mas'uliyat tizimni ishlab chiqqan tashkilot, uni davlat organiga yetkazib bergan xususiy kompaniya, ma'lumotlarni kiritgan xodim va yakuniy qarorni tasdiqlagan mansabdor shaxs o'rtasida tarqalib ketishi mumkin.

Bunday sharoitda “qarorni algoritm qabul qildi” degan izoh davlat organini huquqiy javobgarlikdan ozod qilmasligi kerak.[8] Davlat organi qonun bilan o'ziga yuklatilgan vazifalarni bajarishda foydalanayotgan texnologiyalarning natijalarini tekshirish, qarorlarning qonuniyligini ta'minlash va fuqaroning murojaatini mazmunan ko'rib chiqish uchun mas'ul bo'lib qoladi. Agar tizim noto'g'ri ma'lumot asosida xulosa chiqarsa yoki qonunchilik talablariga zid mezonlardan foydalansa, bu holat tegishli tartibda aniqlanishi va tuzatilishi kerak.

Avstraliyadagi Robodebt dasturi mazkur masalaning jiddiyligini ko'rsatadi. Ushbu dastur ijtimoiy nafaqa oluvchilarning daromadlari haqidagi ma'lumotlardan foydalanib, ortiqcha to'langan mablag'larni qaytarish talablarini shakllantirishda qo'llangan. Tizim doirasidagi daromadlarni hisoblash usullari fuqarolarga nisbatan asossiz qarzdorlik talablari qo'yilishiga olib kelgan. 2023-yil 7-iyulda e'lon qilingan Qirollik komissiyasi hisobotida avtomatlashtirilgan davlat qarorlarini tartibga solish bo'yicha yagona huquqiy asos yaratish, ta'sirlangan shaxslarga qarorlarni qayta ko'rib chiqishni so'rashning aniq yo'lini ta'minlash, tizimning ishlashini oddiy tilda tushuntirish hamda algoritmlarni mustaqil ekspertizadan o'tkazish imkoniyatini yaratish tavsiya etilgan.[9] Robodebt tajribasidan kelib chiqadigan asosiy xulosa shuki, avtomatlashtirish qaror qabul qilish jarayonidagi

insoniy mas'uliyatni yo'qotmasligi lozim. Fuqaro o'ziga nisbatan chiqarilgan qarorning qonuniyligini tekshirtirish, noto'g'ri ma'lumotlarni tuzatishni talab qilish va tegishli qaror ustidan yuqori turuvchi organ yoki sudga shikoyat qilish imkoniyatiga ega bo'lishi zarur. Bunda shikoyatni ko'rib chiqish jarayoni algoritmnining dastlabki xulosasini shunchaki takrorlash bilan cheklanmasdan, ishning faktik holatlari va fuqaro keltirgan dalillarni mustaqil baholashni nazarda tutishi kerak.

Shu nuqtayi nazardan, algoritmik qarorlar uchun javobgarlik tizimini ishlab chiqishda quyidagi masalalar huquqiy jihatdan belgilanishi muhim: qaysi qarorlarda algoritmdan foydalanish mumkinligi; qaysi holatlarda inson tomonidan majburiy tekshiruv o'tkazilishi; qaror asoslarini qayd etish va saqlash tartibi; xato natijalarni tuzatish mexanizmi; fuqarolarning shikoyat qilish huquqi; shuningdek, davlat organi va texnologiya yetkazib beruvchining tegishli majburiyatlari. Bunday normalar algoritmlardan foydalanishning samaradorligini saqlagan holda, davlat hokimiyatining hisobdorligini ta'minlashga yordam beradi.

### **O'zbekiston qonunchiligida algoritmik qarorlarni tartibga solish masalalari va takomillashtirish yo'nalishlari.**

O'zbekistonda sun'iy intellekt texnologiyalarini huquqiy tartibga solish bo'yicha muayyan normativ asoslar shakllanmoqda. Jumladan, 2026-yil

21-yanvardagi O'RQ-1115-son Qonun bilan "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonunga sun'iy intellekt tushunchasi va undan foydalanishning umumiy asoslariga oid o'zgartirishlar kiritildi.[10] Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanib, shaxsga doir ma'lumotlarga qonunga xilof ravishda ishlov berish hamda ularni tarqatish uchun ma'muriy javobgarlik belgilandi. Ushbu o'zgarishlar sun'iy intellektdan foydalanish bilan bog'liq munosabatlarni huquqiy tartibga solish va fuqarolarning huquqlarini himoya qilish yo'lidagi muhim qadamdir. Biroq shaxsga doir ma'lumotlarni noqonuniy qayta ishlash uchun javobgarlik belgilanishining o'zi davlat boshqaruvida algoritmik qarorlar qabul qilish bilan bog'liq barcha muammolarni hal etmaydi. Masalan, algoritmi qonuniy ravishda to'plangan ma'lumotlardan foydalangan holda ham noto'g'ri yoki kamsituvchi xulosa chiqarishi mumkin. Shuningdek, tizimdan foydalanish qonuniy bo'lsa-da, uning natijasi asosida qabul qilingan ma'muriy qaror yetarlicha asoslantirilmagan yoki fuqaroning e'tirozlari hisobga olinmagan bo'lishi mumkin.

Shu sababli milliy qonunchilikni takomillashtirishda faqat sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning umumiy qoidalariga emas, balki davlat

organlarining algoritmik tizimlar asosida qaror tayyorlashi va qabul qilishiga doir maxsus protsessual kafolatlarga ham e'tibor qaratish lozim. Bunda algoritmik tavsiyalar asosida amalga oshiriladigan harakatlar bilan fuqarolarning huquq va majburiyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi yakuniy qarorlar o'rtasidagi farq qonunchilikda aniq ifodalanishi muhim.

**Birinchidan,** davlat organlari algoritmik tizimlardan foydalanayotganini fuqarolarga ma'lum qilish tartibini belgilash zarur. Bunday xabardor qilish tizimning nomi yoki texnik tavsifini ko'rsatishi bilangina cheklanmasligi, balki algoritm qaror tayyorlashda qanday vazifani bajarishi va fuqaroning huquqlariga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tushunarli shaklda yoritishi lozim.[11]

**Ikkinchidan,** fuqaroning huquqiy holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi qarorlar uchun asoslantirish talablarini kuchaytirish maqsadga muvofiq. Davlat organi algoritm xulosasiga tayangan taqdirda, qarorning asosiy faktik va huquqiy sabablarini ko'rsatishi, noto'g'ri ma'lumotlarni tuzatish imkoniyatini yaratishi va fuqaroning e'tirozlarini ko'rib chiqishi kerak. Algoritmning ichki texnik mexanizmi murakkab bo'lishi bunday majburiyatlarni bajarishdan voz kechish uchun asos bo'lmasligi lozim.

**Uchinchidan,** algoritmik qarorlar ustidan shikoyat qilish va ularni inson tomonidan qayta ko'rib chiqish mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Fuqaro o'ziga nisbatan qabul qilingan qarorni faqat avtomatlashtirilgan tizimning o'zi orqali qayta tekshirtirish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Huquqiy nizolar yuzaga kelganda, tegishli vakolatga ega mansabdor shaxs yoki mustaqil ko'rib chiqish organi ish holatlarini, dalillarni va algoritm xulosasining ishonchliligini mustaqil baholashi lozim.

**To'rtinchidan,** davlat boshqaruvida qo'llaniladigan algoritmik tizimlar uchun xavfga asoslangan baholash va nazorat tartibini joriy etish maqsadga muvofiq. Fuqarolarning asosiy huquqlariga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan tizimlar joriy etilishidan oldin ularning qonuniyligi, ma'lumotlar sifati, kamsitish xavfi, axborot xavfsizligi va inson nazorati imkoniyatlari baholanishi kerak.[12] Tizim amalda qo'llanila boshlaganidan keyin ham uning natijalari muntazam monitoring qilinishi, aniqlangan xatolar qayd etilishi va zarur hollarda tizimni qayta ko'rib chiqish yoki undan foydalanishni vaqtincha to'xtatish mexanizmi mavjud bo'lishi lozim.

**Beshinchidan,** algoritmik qarorlar uchun javobgarlikni aniq belgilash zarur. Davlat organi texnologiya yetkazib beruvchiga shartnoma asosida murojaat qilgan

bo'lsa ham, o'z vakolati doirasida qabul qilingan ma'muriy qarorning qonuniyligi uchun javobgarlik masalasini e'tiborsiz qoldira olmaydi. Shu bilan birga, texnologiyani ishlab chiquvchi yoki yetkazib beruvchi tashkilotning ma'lumotlar sifati, tizimning texnik xususiyatlari va aniqlangan xatolarni bartaraf etishga doir majburiyatlari ham huquqiy jihatdan aniqlashtirilishi lozim.

Umuman olganda, O'zbekistonda algoritmik qarorlarni huquqiy tartibga solishning istiqbolli modeli qonuniylik, shaffoflik, mutanosiblik, inson nazorati, hisobdorlik va samarali huquqiy himoya prinsiplariga asoslanishi kerak. Bunday model davlat boshqaruvida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanishga to'sqinlik qilmasdan, texnologik samaradorlik va fuqarolarning huquqlarini himoya qilish o'rtasida zarur muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

### **XULOSA**

Xulosa qilib aytganda, davlat boshqaruvida algoritmik qarorlar qabul qilish tizimlarini joriy etishning samaradorligi nafaqat ularning texnologik imkoniyatlari, balki huquqiy kafolatlar bilan qay darajada ta'minlanganiga ham bog'liq. Xalqaro tajriba algoritmlarning shaffof emasligi, ma'lumotlardagi tarafkashlik va inson nazoratining yetarli emasligi fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tasdiqlaydi. Shu munosabat bilan, O'zbekiston qonunchiligida algoritmik tizimlardan foydalanish tartibini aniqlashtirish, huquqlarga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi qarorlarni asoslantirish, inson tomonidan qayta ko'rib chiqish va samarali shikoyat qilish mexanizmlarini mustahkamlash, shuningdek, davlat organlarining javobgarligini belgilash maqsadga muvofiq. Mazkur choralar davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi bilan qonuniylik, adolatlilik va inson huquqlarini himoya qilish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi.

## ADABIYOTLAR

- [1] Rechtbank Den Haag. [ECLI:NL:RBDHA:2020:865](https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBDHA:2020:865)  
<https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBDHA:2020:1878>
- [2] [https://en.wikipedia.org/wiki/Non-ministerial\\_government\\_department](https://en.wikipedia.org/wiki/Non-ministerial_government_department)
- [3] Kroll, “Accountable Algorithms,” 633–705.
- [4] Yeung, “Algorithmic Regulation,” 505–23
- [5] Brent Mittelstadt, “Principles Alone Cannot Guarantee Ethical AI,” *Nature Machine Intelligence* 1, no. 11 (2019): 501–07, <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0114-4>.
- [6] Binns, Reuben. “Fairness in Machine Learning: Lessons from Political Philosophy.” *Proceedings of the 2018 Conference on Fairness, Accountability, and Transparency* 81, 2018: 149–59.
- [7] “Violations Impact Police Data, Predictive Policing Systems, and Justice.” *New York University Law Review Online* 94, 2019: 192–233.
- [8] Danielle Keats Citron and Frank Pasquale, “The Scored Society: Due Process for Automated Predictions,” *Washington Law Review* 89, no. 1 (2014): 24
- [9] The Income Compliance Program, known as Robodebt, ended in November 2019. We’ve refunded people who paid money back on robodebts. <https://www.servicesaustralia.gov.au/information-about-robodebt?context=60271>
- [10] <https://lex.uz/uz/docs/8008401>
- [11] Sandra Wachter et al., “Why a Right to Explanation of Automated Decision-Making Does Not Exist in the General Data Protection Regulation,” *International Data Privacy Law* 7, no. 2 (2017): 76–99, <https://doi.org/10.1093/idpl/ipx005>.
- [12] Lilian Edwards and Michael Veale, “Slave to the Algorithm? Why a ‘Right to an Explanation’ Is Probably Not the Remedy You Are Looking For,” *Duke Law & Technology Review* 16, no. 1 (2017): 38–40.